

U ATA7269/60A Eds kyrka

Litteratur: [H. Sabel, Skrivelse till Riksantikvarieämbetet 12/9 1956 (ATA dnr 5324/56)]; H. Sabel, Skrivelse till Riksantikvarieämbetet 24/6 1959 (ATA dnr 3953/59); S. B. F. Jansson, Rapport till Riksantikvarieämbetet 19/11 1960 (ATA dnr 7269/60), nr 1; S. Jansson & E. B. Lundberg, Skrivelse till E. Lindholm (ATA dnr 7269/60); H. Sabel, Skrivelse till Upplands Väsby Hembygdsförening 28/11 2003 (kopia på Runverket); J. Owe, Runfynden i Eds sn (1997, rev. 2006), s. 1, 8 (kopia på Runverket).

Avbildningar: Foto (ATA, B61:139 [fragm. 1]), kopia på Runverket)

FMIS: Ed 178 (fyndplats), 106:2 (nuvarande plats)

Den 8 september 1959 undersökte Sven B. F. Jansson ett antal runstensfragment av sandsten, som skulle ha påträffats på olika platser i kyrkogårdsmuren vid Eds kyrka. Sammanlagt rörde det sig om fjorton fragment, men efter rengöring och hopsättning på Riksantikvarieämbetets konserveringsanstalt reducerades antalet till tio. Lagningarna utfördes av konservator R. Wibeck. Den 26 november 1960 förde Jansson fragmenten till hembygdsgården i Runby, Upplands-Väsby (då Eds fornstuga), där de nu förvaras.

Jansson nämner inget närmare om fyndomständigheterna, men enligt en skrivelse från Hugo Sabel 2003 skall de ursprungligen 14 runstensfragmenten ha påträffats »av några barn från den intilliggande kyrkskolan som sett Egon Lindholm leta efter – och hitta – en riktig runstensbit i bogårdens NÖ del och nu sökte vidare i murens östra del närmare skolan». Han tillägger att »[i]nnan aktiviteten blev avbruten av kyrkorådet hade de ovan beskrivna 14 bitarna hittats och muren behövde lagas».

Den skrivelse som Sabel gjorde i samband med Lindholms runstensfynd 1959, ger dock en något annorlunda bild:

Inspirerade av ovan beskrivna fynd gick skolpojarna Stig Eriksson och Henry Bäck från Runby Upplands Väsby senare på kvällen och granskade muren runt kyrkan varvid de hittade 7 st. bitar av en sandstenshäll ristade med runor och ornament. Senare har ytterligare 2 bitar hittats varför totala antalet nu är 9 st. [...] Detta fynd ger intryck av att höra samman med den av herr Holger Löfving år 1956 rapporterade upptäckten av runristade sandstensfragment vid gamla klockaregården invid Eds kyrka.

En del av de fragment, som Jansson undersökte 1959, hade alltså hittats tidigare. Av en tidigare skrivelse från Sabel (1956) framgår också att detta fynd hade gjorts redan 1940 i samband med grävningen av en avloppsledning, men aldrig blivit anmält till Riksantikvarieämbetet. Enligt de uppgifter som Holger Löfving hade fått från den som utfört arbetet, »en herr Jansson bosatt i Njursta torp», hade fragmenten tillhört en sten som legat ca 5 m »norr om den södra av ledningens två rensbrunnar» på ett djup av ca 20–50 cm. Stenen skulle ha »skjutit ut från ledningens östra sida och blivit sönderslagen».

Sabel uppger att han tillsammans med Löfving och Sven B. F. Jansson hade besökt fyndplatsen den 28 augusti 1956 och att fragmenten då låg »på locket till den södra brunnen». Tillsammans kom de överens om att Sabel och Löfving skulle gräva på dikets östra sida för att finna fler fragment, men dessa undersökningar gav inget resultat. De konsulterade då uppgiftslämnaren igen, som uppgav att stenen kanske i stället hade legat på den västra sidan av diket. En ny provgrävning på denna sida blev dock också resultatlös.

Fyndet från 1956 utgjordes enligt Sabel av åtta fragment, varav två grupper om tre fragment hade inbördes passning. Av anteckningar på baksidan av de fotografier som togs i

Ett digitalt supplement till Upplands runinskrifter

U ATA7269/60A Eds kyrka

samband med Janssons undersökning 1959 (i Runverkets samlingar) framgår att dessa motsvarar fragmenten 2 och 6–8 i hans rapport.

U ATA7269/60A (Jansson nr 1) tillhör de fragment som hittades 1959 i Eds kyrkogårdsmur. Det förvaras nu i hembygdsgården i Runby, Upplands-Väsby (inv. nr UV1978).

Ljusröd sandsten Storlek: 11 × 26 cm.¹ Tjocklek: 3,5 cm. På fragmentet finns en 6 cm bred rak runslinga med 5 cm höga runor. En del av kanten ovanför runorna utgör av allt att döma stenens ursprungliga kant. Avståndet mellan kanten och runslingan är 5 cm. Nedanför runslingan finns några linjer som sannolikt skall tolkas som delar av en fot, liknande den som förekommer på exempelvis U 128. Ristningsytan är relativt jämn. Jansson framhåller i sin rapport att ristningen är »djup och tydlig» och att ristningslinjerna är »mjukt rundade med jämn botten».

Den nuvarande uppmålningen med svart färg härrör från Janssons undersökning.

Inskrift:

...k̄ gerḡ ...

5

... [o]k̄ gæra ...

»... och göra ...»

U ATA7269/60A från Eds kyrka. Foto Magnus Källström 2010.

¹ Att Jansson anger måtten som 27 × 20 × 4 cm beror på att de har tagits på ett annat sätt.

Till läsningen: Runa 1 består av den övre delen av en huvudstav samt en bågböjd bistav snett uppåt höger. Runan är av allt att döma **k**, men läsningen **m** kan inte uteslutas. Det följande skiljetecknet utgörs av ett kort streck, som lutar svagt åt vänster. Runa 2 **g** är tydligt stungen med ett kort vågrätt streck. Bistaven är svagt bågböjd. Runa 3 **e** är stungen med ett vågrätt streck, som är förskjutet till vänster. Ett litet ristningsspår finns även på den högra sidan om huvudstaven, men är inte markerat i uppmålningen. Av 5 **a** återstår 2,5 cm av den nedre delen av huvudstaven samt spetsen av den vänstra bistaven. Bistaven verkar ha varit ganska högt ansatt. – Jansson (1959) har samma läsning.

Inskriften utgörs endast av ett brottstycke ur en resarformel. Eftersom ordet *gær(v)a* 'göra' verkar ha föregåtts av konjunktionen *ok* 'och' är det rimligt att denna har innehållit uppgifter om olika åtaganden och det är då inte orimligt att tänka sig att det nu försvunna objektet till verbet *gæra* har varit *brō* f. 'bro'. Skrivningen **gera** för *gær(v)a* är relativt ovanlig i de uppländska runinskrifterna. Förutom här förekommer den endast fem gånger (U 475, U 665, U 898, U 1103†, U Fv1974;203). Teoretiskt sett skulle **gera** också kunna svara mot nom. av kvinnonamnet *Gæira*, ack. av mansnamnet *Gæiri* eller t.o.m. vara restererna av ett sammansatt namn som t.ex. *Gæiralfr*. Detta förutsätter dock att äldre /æi/ har återgivits med monogرافen **e** och att **r**-runan har tagits i bruk för palatalt /r/.

Enligt Jansson har upphovsmannen bakom stenen »utan tvivel varit en van och framstående ristare». Givetvis är fragmentet för litet för att kunna attribueras till någon bestämd ristare, men det kan nämnas att en av de ristningar som har skrivningen **gera** (U 898) är signerad av ristaren Öpir, och att den typ av fot som finns under skriftbandet är känd från hans ristningar. Runformerna ger tyvärr inte mycket ledning, men kan mycket väl förenas med en attribuering till denne ristare. Även skiljetecknet är typiskt för Öpir.

Detta dokument ingår i ett digitalt supplement till *Upplands runinskrifter*, en del av korpusverket *Sveriges runinskrifter*. Supplementen publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela författaren dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Magnus Källström
E-post: magnus.kallstrom@raa.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000, Fax 08-660 72 84.
www.raa.se